

PREDLOŽENI MINIMALNI STANDARDI I SASTAVNI DELOVI KURIKULUMA

ZA OBUKU STRUČNJAKA U POLICIJI I
PRAVOSUĐU O SPREČAVANJU I BORBI
PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA
I DEVOJČICAMA

PRIZNANJA

Organizaciju, upravljanje projektom i recenzije izvršile:

Elmaja Bavčić, Maaïke van Andrichem, Kateryna Hai

Sadržaj izradila:

Stojanka Mirčeva

Istraživanje sprovele:

Maida Ćehajić-Čampara, Stojanka Mirčeva, Edlira Šima

Uredila:

Elizabet Duban

Dizajn i vizuelne prikaze uradila:

Nina Kononova

OEBS-ov Program za rodna pitanja takođe želi da se zahvali kolegicama iz regionalnih misija OEBS-a na njihovoj kontinuiranoj podršci i saradnji, koje su svojim zalaganjem i komentarima doprinijele razvoju ove publikacije, a to su: Fedra Idžaković, Biljana Nastovska, Valdeta Osmani, Tatjana Stoimenovska, Aleksandra Crvenica, En'Elizabet Gotjer, te Bjorn-Tore Saltvik i Alina Munteanu.

SKRAĆENICE

CEDAW

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena

GREVIO

Ekspertska grupa Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Istanbulska konvencija

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

M&E

Praćenje i ocenjivanje (monitoring and evaluation, M&E)

OCD

Organizacija civilnog društva (civil society organization, CSO)

OEBS

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

UVOD

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) je 2021. godine u okviru projekta „WIN – Žene i muškarci: inovacije i umrežavanje u interesu rodne ravnopravnosti“ sprovedla vežbu mapiranja kurikuluma za obuku stručnjaka u policiji i pravosuđu o nasilju nad ženama i devojčicama. Mapiranje je sprovedeno u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji, kao i na Kosovu.¹ Vežba mapiranja, kojom su obuhvaćeni postojeći kurikulumi za obuku o nasilju nad ženama i devojčicama, imala je za cilj prepoznavanje pristupa koji obećavaju i dobrih praksi, kao i naučenih lekcija i nedostataka u oblasti ispunjavanja međunarodnih standarda i primeni pristupa sa fokusom na žrtvu.²

Istovremeno sa mapiranjem, izrađen je skup predloženih minimalnih standarda i sastavnih delova kurikuluma za obuku stručnjaka u policiji i pravosuđu, kao vid podrške kreatorima politika i ustanovama za obuku prilikom izrade i sprovođenja programa obuke o nasilju nad ženama i devojčicama. Predloženi minimalni standardi odražavaju standarde određene Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

(Istanbulska konvencija). Predloženi standardi se takođe oslanjaju na Eksplanatorne izveštaje Istanbulske konvencije i predloge i sugestije date u Osnovnim izveštajima³ Ekspertske grupe Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO), tela koje prati primenu Istanbulske konvencije. Prilikom izrade predloženih minimalnih standarda uzete su u obzir obaveze propisane Konvencijom o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), kao i smernice sadržane u sledećim Opštim preporukama Komiteta za eliminisanje diskriminacije žena: Opšta preporuka broj 19 (1992) o nasilju nad ženama; Opšta preporuka broj 33 (2015) o pristupu žena pravosuđu; i Opšta preporuka broj 35 (2017) o rodno zasnovanom nasilju nad ženama kojom se ažurira Opšta preporuka broj 19.

Ostali izvori informacija korišćeni prilikom izrade predloženih minimalnih standarda obuhvataju Anketu o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS⁴ i druge relevantne materijale međunarodnih organizacija, uključujući Agenciju UN-a za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women) i Kancelariju UN-a za borbu protiv droge i kriminala (UNODC).

¹ Svako pominjanje Kosova, bilo da se odnosi na teritoriju, institucije ili stanovništvo, u ovom tekstu ima značenje u potpunoj saglasnosti sa Rezolucijom Saveta bezbednosti UN-a 1244.

² Budući da se ovaj izveštaj odnosi na sektor pravosuđa, koristi se pojam „žrtva“, što odražava terminologiju iz krivičnog pravosuđa. Za razliku od toga, kada je reč o višesektorskoj podršci, u ovom izveštaju se koristi pojam „žena koja je preživela rodno zasnovano nasilje“.

³ Sve strane učesnice u vežbi mapiranja su takođe strane ugovornice Istanbulske konvencije, one su podnele svoje (prve) osnovne izveštaje i primile procenu grupe GREVIO o primeni Istanbulske konvencije. Izveštaj grupe GREVIO o početnoj proceni za Severnu Makedoniju se takođe očekuje u 2023. godini.

⁴ Rezultati Ankete o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS 2018. godine su dostupni na: <https://www.osce.org/VAWsurvey/publications>.

Zašto minimalni standardi za stručnu obuku o nasilju nad ženama i devojkama?

Član 15 Istanbulske konvencije prepoznaje značaj obuke stručnjaka i obavezuje vlade i javne ustanove strana ugovornica da obezbede i ojačaju adekvatnu obuku stručnjaka, što uključuje stručnjake zaposlene u sistemu krivičnog pravosuđa.

Predloženi minimalni standardi se odnose na opšti pristup razvoju programa obuke, sadržaj obuke, kompetencije stručnih predavača, finansiranje, praćenje i ocenjivanje.

ISTANBULSKA KONVENCIJA, ČLAN 15 – OBUKA STRUČNJAKA

1. Članice će obezbediti odnosno ojačati odgovarajuće obuke za nadležne stručnjake koji se bave žrtvama odnosno učiniocima svih dela nasilja obuhvaćenih Konvencijom, o sprečavanju i otkrivanju takvog nasilja, jednakosti između žena i muškaraca, potrebama i pravima žrtava, kao i o sprečavanju sekundarne viktimizacije.
2. Članice će obezbediti da obuke iz stava 1 uključe obuku o koordinisanoj saradnji više organa radi sveobuhvatnog i odgovarajućeg upućivanja u slučajevima nasilja obuhvaćenog ovom Konvencijom.

→ OBAVEZA DUŽNE PRILJEŽNOSTI

Istanbulska konvencija obavezuje strane ugovornice da preduzmu aktivne mere za **sprečavanje svakog oblika nasilja nad ženama i devojčicama, zaštitu žrtava, krivično gonjenje počilaca i reparaciju za dela nasilja**.⁵ Strane ugovornice su obavezne da obezbede maksimalnu zaštitu žrtava nasilja nad ženama i devojčicama, potpunu i efikasnu istragu svih optužbi za takvo nasilje i dovođenje počilaca pred lice pravde.

Strane ugovornice Istanbulske konvencije imaju kako negativne tako i pozitivne obaveze u skladu sa međunarodnim zakonima o ljudskim pravima. Predstavnici vlade moraju da poštuju zakon, budu uzdržani od učešća u bilo kakvoj povredi ljudskih prava i zaštite pojedince od dela nasilja koja počinje nedržavni subjekti. Neosporno je da se obaveza

organizovanja stručne obuke može smatrati sredstvom za ispunjavanje obaveze dužne prilježnosti od strane vlada, jer se na taj način obezbeđuje da određeni stručnjaci poseduju kompetencije potrebne za sprečavanje nasilja, zaštitu žrtve i procesuiranje počilaca.

Obuka takođe treba da se koristi kao prilika za podizanje svesti o obavezi strana ugovornica da obezbede da njihove ustanove, zvaničnici, službenici, institucije i ostali državni subjekti budu uzdržani od dela nasilja nad ženama. Pored toga, izgradnjom kapaciteta treba obučiti stručnjake o njihovoj obavezi da obezbede dužnu prilježnost (due diligence) u slučajevima koje obuhvata *lex specialis* za dela nasilja koja počinje nedržavni subjekti.

→ INSTITUCIONALIZACIJA

Strane ugovornice imaju obavezu da organizuju stručnu obuku i učine je dostupnom. Stoga institucionalizaciju stručne obuke treba shvatiti kao sveobuhvatan proces koji sadrži najmanje sledeće elemente:

- osmišljavanje kurseva obuke koji su osetljivi na temu nasilja nad ženama i devojčicama
- usvajanje takvih kurseva od strane ustanova za obuku i njihovo uključivanje kako u obavezne, tako i u dobrovoljne programe obuke
- sprovođenje obuke od strane stručnih predavača koji su posebno sertifikovani za temu nasilja nad ženama i devojčicama
- usvajanje jasnih minimalnih zahteva za izdavanje sertifikata učesnicima obuke koji su dostupni pre početka obuke, i
- redovno praćenje i ocenjivanje obuke.

Dugoročna, sveobuhvatna i redovna obuka koja omogućava promenu vidika i ponašanja relevantnih stručnjaka u odnosu na žrtve⁶ može da se ostvari samo institucionalizacijom adekvatne obuke o nasilju nad ženama i devojčicama. Obuke koje se povremeno i ad hoc pružaju od strane međunarodnih organizacija i ženskih organizacija civilnog društva, ili u bliskoj saradnji sa njima, mogu da budu vrlo efikasne, ali ne predstavljaju sastavni deo održivog pristupa i ne moraju nužno da postignu željeni dugoročni efekat.

⁵ Član 5 Istanbulske konvencije.

⁶ Savet Evrope, Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine, eksplanatorni izveštaj, čl. 98.

→ KONTEKSTUALIZACIJA

Proces institucionalizacije adekvatne obuke o nasilju nad ženama i devojkicama treba sprovoditi uzimajući u obzir specifične lokalne kontekste i prilagođavanjem kurseva obuke u skladu sa tim. Kontekstualizacija obuke o nasilju nad ženama i devojkicama priznaje domaći pravni kontekst koji određuje obaveze i procedure relevantne za učesnike obuke kao i potrebu implementacije međunarodnih standarda. Pored toga, obuka koja je kontekstualizovana takođe prepoznaje da je odgovor na nasilje nad ženama i devojkicama uslovljen kulturnim, tradicionalnim, imovinskim, političkim i moralnim vrednostima koje su specifične za određeni kontekst i vreme, i to tematizuje na adekvatan način. Obuka treba da se zasniva na analizi relevantnog institucionalnog konteksta i preovladavajućih stavova o rodno zasnovanom nasilju i rodnoj ravnopravnosti.

Vežba mapiranja je, na primer, pokazala da razmatrani pravosudni sistemi nemaju samo zajedničku pravnu tradiciju koja potiče iz njihove istorije u bivšoj Jugoslaviji, već da dele zajedničke društvene stavove o rodnoj ravnopravnosti, koje prati široko rasprostranjena kultura krivljenja žrtve i predstava da

je nasilje muškaraca nad ženama svojstveni aspekt tradicionalnih porodičnih vrednosti i da je takvo nasilje opravdano ako žena ne pokazuje poslušnost prema muškarcu.⁷ Stručnjaci u organima za sprovođenje zakona i pravosuđu ne žive i ne rade izvan društva. U nedostatku obuke i institucionalne politike sa ciljem eliminisanja predrasuda i rodnih stereotipa, oni mogu da ih ponavljaju u svom radu. Stoga programi obuke koji imaju cilj da institucionalizuju rodno osetljiv odgovor na nasilje nad ženama moraju da tematizuju specifičan društveni kontekst u kojem učesnici obuke postupaju, što uključuje zajednička ubeđenja, vrednosti i stereotipe.

Za efikasnu primenu međunarodnih standarda na nacionalnom nivou, neophodno je staviti te standarde u lokalni kontekst. Adekvatna obuka o nasilju nad ženama i devojkicama iziskuje usklađenost sa međunarodnim i regionalnim standardima, i istovremeno efikasno suzbija društvene i kulturne obrasce, predrasude i predubeđenja koja održavaju predstave o inferiornosti žena i stereotipe o društvenim ulogama žena i muškaraca.⁸

→ PROCENA POTREBA ZA OBUKOM

Svaki program obuke se u idealnom slučaju zasniva na prethodnim procenama i analizama potreba za obukom. Procena potreba za obukom o nasilju nad ženama i devojkicama naročito treba da uzme u obzir stavove i poimanja rodne ravnopravnosti, rodnih uloga i rodnih stereotipa; znanja i veštine koje potencijalnim učesnicima obuke trebaju u radu, kao i postojeće znanje učesnika obuke i njihovu izloženost pitanjima rodne ravnopravnosti. Pritom je jednako važno da procena odražava potrebe osoba koje će dolaziti u kontakt sa učesnicima obuke i samim tim osetiti rezultate obuke. Kad god je to moguće, procena potreba za obukom treba da obuhvati potrebe i perspektive niza različitih stručnjaka sa kojima policija i pravosuđe sarađuju i koji imaju iskustva u radu sa žrtvama nasilja nad ženama i devojkicama, kao što su ženske organizacije civilnog društva (OCD), drugi

subjekti koji pružaju specijalizovane usluge podrške ženama žrtvama nasilja i institucije iz oblasti prevencije i zaštite.

Posebno koristan alat za razvoj kurseva obuke mogu biti redovna istraživanja o rasprostranjenosti rodno zasnovanog nasilja koja obuhvataju procenu pruženih usluga od strane korisnica usluga. Pored upitnika za buduće učesnike obuke, procena potreba za obukom može da uključuje i razgovore i diskusije u fokus-grupama sa drugim stručnjacima, što bi doprinelo opširnijem razumevanju potreba za obukom i omogućilo osmišljavanje odgovarajućih programa obuke. Procenu potreba za obukom ne treba shvatiti kao jednokratnu aktivnost, već kao prateći zadatak koji se obavlja redovno (npr. svake dve godine) i odražava dati kontekst.

⁷ Videti npr. GREVIO Izveštaje o početnoj proceni, za Srbiju iz 2020. godine (čl. 63), za Crnu Goru iz 2018. godine (čl. 68–70), za Albaniju iz 2017. godine (čl. 52–54); kao i OEBS, Anкета o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS: Dobrobit i bezbednost žena – Osnovni izveštaj (OEBS, Beč, 2019), str. 24.

⁸ Članovi 12 i 14 Istanbulske konvencije; poglavlje C, Komitet za eliminisanje diskriminacije žena, Opšta preporuka br. 33 o pristupu žena pravosuđu.

→ POSEBAN PROGRAM OBUKE O NASILJU NAD ŽENAMA I DEVOJČICAMA I PRATEĆI MATERIJALI

Vežba mapiranja koju je sproveo OEBS pokazala je da postojeći kursevi obuke u oblasti krivičnog ili porodičnog prava često sadrže module o nasilju nad ženama i devojkicama. Ipak, neophodan je **poseban program obuke o nasilju nad ženama i devojkicama** u okviru osnovne obuke (basic training) i stručnog usavršavanja (in-service training) kako bi se povećala vidljivost i davanje prioriteta odgovoru policije, javnih tužilaca i sudija i obezbedilo da se nasilje nad ženama i devojkicama tretira kao teško krivično delo. Poseban program obuke posvećen nasilju nad ženama i devojkicama može da posluži za poboljšanje odgovora na nasilje nad ženama i devojkicama i razvoj **sistematskog i doslednog programa obuke**.

Poseban program obuke o nasilju nad ženama i devojkicama treba da koristi visokokvalitetne **tematske priručnike**. Priručnik za obuku, koji su ustanove za obuku formalno usvojile, predstavlja osnov za sprovođenje sistematske i dosledne obuke. Takvi priručnici mogu da obuhvataju niz tema i služe kao alat za interaktivne vežbe učenja i studije slučaja koje mogu da se kombinuju sa simulacijama slučaja

u praksi (npr. u prostorijama u kojima se obrađuju stvarni predmeti nasilja nad ženama i devojkicama). Jedan takav priručnik takođe predstavlja resurs za predavače prilikom planiranja i održavanja interaktivnih sesija za stručnjake na različite teme u vezi sa efektivnim odgovorima na nasilje nad ženama i devojkicama u zavisnosti od potreba učesnika obuke. U sastavljanje priručnika, izradu programa obuke i održavanje obuke treba uključiti specijalizovane ženske organizacije civilnog društva.

Obuka treba da bude potkrepljena i ima potvrdu u **jasnim protokolima i smernicama koje definišu standarde** koje su zaposleni stručnjaci dužni da slede u svojim oblastima rada.⁹ Takvi protokoli i smernice, koji propisuju standardizovane minimalne mere za sve stručnjake i odražavaju rodno osetljivo razumevanje svih oblika nasilja nad ženama i devojkicama, mogu da budu u vidu standardnih operativnih procedura za organe za sprovođenje zakona i uključuju relevantnu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava, mišljenja viših domaćih sudova ili sudske naloge za multidisciplinarni pristup nasilju nad ženama.

→ OBAVEZNA I SISTEMATSKA OBUKA O NASILJU NAD ŽENAMA I DEVOJČICAMA

Obuka koja senzibilizuje policijske i pravosudne stručnjake o uzrocima, manifestacijama i posledicama svih oblika nasilja nad ženama i devojkicama treba da bude obavezna i sistematska u kontekstu relevantne ustanove za obuku. **Pojam obavezna obuka se odnosi kako na osnovnu obuku, tako i na stručno usavršavanje, dok sistematska obuka podrazumeva redovnu i stalnu obuku sa odgovarajućim proverama ishoda** kako bi se obezbedila adekvatna primena novostečenih veština. U vezi sa obukom koja će omogućiti efikasan odgovor razvojem i jačanjem svesti o značaju ravnopravnosti i stručnih veština za odgovor na nasilje nad ženama i devojkicama, važno je da se obim i sadržaj stručnog

usavršavanja službenika organa za sprovođenje zakona zasniva na njihovom specifičnom opisu posla (tj. obuka treba da bude prilagođena ulozi). Kada je reč o stručnom usavršavanju sudija i javnih tužilaca, postoji regionalna praksa da sudije i javni tužioci imaju autonomiju prilikom izbora obuka koje završavaju. Ovu praksu pak treba preispitati ne dovodeći u pitanje nezavisnost i autonomiju sudske profesije, koja postoji i u pogledu organizacije stručne obuke.

Takođe je jednako važno razviti stručnu obuku, ili module obuke u okviru postojećih programa obuke, za sudske veštace koji daju mišljenja i ocene u predmetima nasilja nad ženama i devojkicama.

⁹ Savet Evrope, Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine, eksplanatorni izveštaj, čl. 99.

¹⁰ Ibid., čl. 98–99.

→ RODNA RAVNOPRAVNOST I RODNO ZASNOVANO NASILJE NAD ŽENAMA

Rodna ravnopravnost je od ključnog značaja za eliminisanje nasilja nad ženama i devojčicama. Samo istinska ravnopravnost između žena i muškaraca, u kojoj žene i muškarci uživaju jednaka prava i de facto jednaku pravnu zaštitu, imaju jednake prilike i jednako se poštuju i cene u društvu, može da dovede do promena u dinamikama moći i stavovima, pa tako i do eliminisanja nasilja nad ženama i devojčicama. Model obuke bi imao cilj da **promeni stavove i ukloni stereotipe** ne samo kod pojedinih učesnika obuke, već

i na nivou institucija. Obuka koja poboljšava shvatanje fenomena rodno zasnovanog nasilja treba da naglasi da je **rodna nejednakost osnovni motiv za nasilje nad ženama i devojčicama**. Takođe je važno da obuka tematizuje **posledice rodnih stereotipa i predubeđenja koja potkrepljuju rodno zasnovano nasilje**. Programi obuke treba da obrađuju rodne stereotipe i predrasude kao uzroke koji su u samom korenu nasilja nad ženama, istovremeno preispitujući i razgrađujući rodne stereotipe prisutne u društvu.

→ RODNO OSETLJIV PRISTUP SVIM OBLICIMA NASILJA NAD ŽENAMA I DEVOJČICAMA, UKLJUČUJUĆI NASILJE U PORODICI

Kao standard, obuka treba da prenese učesnicima obuke znanje i veštine čiji će rezultat biti **rodno osetljivo razumevanje svih oblika nasilja nad ženama**, koje će stručnjaci primenjivati prilikom sprovođenja procedura za zaštitu žrtve, kao što su na primer analiza rizika, hitne mere zaštite, mere zabrane prilaska, donošenje odluka o starateljstvu i pravu na posetu i upućivanje žrtava na odgovarajuće službe. Istanbulska konvencija obavezuje strane ugovornice da rešavaju **sve oblike nasilja nad ženama** i predstavlja sveobuhvatan pravni okvir za borbu protiv teških povreda ljudskih prava žena.

To znači da sve oblike nasilja nad ženama i devojčicama treba rešavati iz perspektive „koja prepoznaje rodno specifične dinamike i uticaj i posledice ovih oblika nasilja, i koja deluje unutar okvira rodne ravnopravnosti i ljudskih prava“.¹¹ Zahtev za primenu **integrisanog pristupa koji se zasniva na ljudskim**

pravima ima cilj da integriše sprečavanje nasilja, zaštitu žrtve i krivično gonjenje počinioca. Sve mere koje se preduzimaju u cilju podrške i zaštite žrtve treba da budu usredsređene na zaštitu ljudskih prava i bezbednost žrtve, uzimajući u obzir „odnose između žrtava, počinitelaca, dece i njihovog šireg okruženja kako bi se izbegao rizik izolovanog reagovanja na njihove potrebe bez prihvatanja njihove društvene realnosti“.¹²

Platforma nezavisnih stručnjaka za borbu protiv diskriminacije i nasilja nad ženama (EDVAW) 2022. godine objavila je tematski list o **digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama** koji, između ostalog, identifikuje nedostatke u pružanju obuka za zaposlene u pravosuđu i krivičnom pravosuđu o ovom novom obliku nasilja nad ženama i devojčicama.¹³ Postoji potreba da se u obuku stručnjaka u policiji i pravosuđu uključe kako prepoznavanje tako i odgovarajući odgovori na digitalno nasilje.

¹¹ Ibid., čl. 115.

¹² Ibid., čl. 116.

¹³ Savet Evrope, “The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform” (Digitalna dimenzija nasilja nad ženama tematizovana kroz sedam mehanizama Platforme EDVAW), 17.11.2022, str. 27.

→ PRISTUP USMEREN NA ŽRTVU

Pristup usmeren na žrtvu stavlja **potrebe i prava** žena žrtava nasilja i njihove dece u središte svih mera. Kako bi žrtve dobile najefikasniju moguću podršku, njihova prava, potrebe i bezbednost moraju biti glavna vodilja svake intervencije. To znači da nadležni stručnjaci ženama žrtvama nasilja treba da pruže zaštitu i podršku, pri čemu će **postupati uz poštovanje i senzibilnost i osnažiti žrtve** nasilja da donose informisane odluke koje najbolje odražavaju njihove interese. Obuka treba da doprinese nediskriminatornom stavu i svesti da postoje okolnosti koje određene žrtve čine posebno ranjivim. To znači da posebno treba naglasiti pojam **intersekcionalnosti**.¹⁴ Naime, stručnjaci treba da izgrade razumevanje o preplitanju između rizika i iskustava nasilja i brojnih identiteta žena i devojčica,

npr. žena koje žive u seoskim sredinama, starijih žena, mladih devojaka, žena u prostituciji, žena i devojaka koje imaju sidu ili HIV, pripadnica etničkih manjina (kao što su Romkinje) i verskih manjina, kao i žena i devojaka čiji pravni status ili druga vrsta statusa ili identiteta može da poveća rizik od nasilja i stvori prepreke za pristup mehanizmima zaštite i pravde.¹⁵ Pristupi usmereni na žrtvu **daju prioritet pitanjima bezbednosti žrtve prilikom donošenja svih odluka** tokom istrage, prekrivičnog postupka i krivičnog postupka, kod donošenja presude i nakon krivičnog postupka, kao i prilikom svakog suočavanja žrtve sa počiniocem. Obuka treba da posveti posebnu pažnju **eliminisanju stavova koji okrivljuju žrtvu** ili je smatraju odgovornom za nasilje koje je preživela.

→ KOORDINISAN I MULTISEKTORSKI PRISTUP

Zbog kompleksne prirode nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici, stručna obuka treba da obuhvati i temu koordinisane i međuagencijske saradnje koja je potrebna za sveobuhvatno i adekvatno rešavanje pojedinih slučajeva nasilja obuhvaćenih Istanbulsom konvencijom.¹⁶ Obuka takođe treba da sadrži **identifikovanje ulaznih tački za koordinaciju upućivanja i daljeg postupanja** između različitih tela unutar i izvan pravosudnog sistema. Koordinisanom i međuagencijskom odgovoru treba pristupiti uz odgovarajuću dokumentaciju slučaja nasilja, uz

poštovanje privatnosti i načela čuvanja tajne i uz dobrovoljnu i informisanu saglasnost žene koja je preživela nasilje. U aktivnostima obuke treba naglasiti ulogu relevantnih javnih ustanova i ženskih organizacija civilnog društva u pružanju podrške i zaštite, tako da stručnjaci u policiji i pravosuđu znaju na koje službe mogu da upute žene koje su preživele nasilje. Obuka o međuagencijskom pristupu treba da obuhvati teme u oblasti koordinisanja mera bezbednosti, koordinisane zaštite i usluga podrške žrtvama nasilja nad ženama i devojčicama.

¹⁴ Meghan Campbell, "CEDAW and Women's Intersecting Identities: A Pioneering Approach to Intersectional Discrimination", Oxford University Working Paper Vol. 2, No. 3, februar 2016. Dostupno na sajtu: <https://globalnaps.org/wp-content/uploads/2018/08/cedaw-and-women-s-intersecting-identities-a-pioneering-approach-to-intersectional-discrimination.pdf> (pristupljeno 17. januara 2022.)

¹⁵ Savet Evrope, Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine, eksplanatorni izveštaj, čl. 87.

¹⁶ Član 15 stav 2 Istanbulske konvencije.

→ POSLEDICE NASILJA NA DECU KOJA SU ŽRTVE ILI SVEDOCI NASILJA

Kao minimalni zahtev, obuka treba da obradi **potrebe i prava dece**, bez obzira da li je dete neposredna žrtva ili svedok nasilja nad ženama i devojčicama, uključujući nasilje u porodici. U nekim slučajevima je nasilje istovremeno usmereno i na žene i na decu. U drugim slučajevima deca sâma nisu pogođena nasiljem, već su svedoci nasilja nad svojim majkama ili drugim članovima porodice. Stoga odgovarajuću pažnju treba

posvetiti **tehnika ispitivanja, prepoznavanju znakova traume i izbegavanju sekundarne viktimizacije** dece. Preporučuje se posebna obuka o procesima donošenja odluke o starateljstvu i pravu posete u slučajevima nasilja nad ženama i devojčicama. Takva obuka takođe treba da naglasi da pravo posete i starateljstvo ne smeju da ugroze prava i bezbednost¹⁷ žrtve ili deteta.¹⁸

→ PRISTUP USMEREN NA INKLUZIJU OSOBA SA INVALIDITETOM

Određeni oblici nasilja, eksploatacije ili zlostavljanja mogu da se smatraju okrutnim, nehumanim i ponižavajućim postupanjem ili kažnjavanjem i predstavljaju povredu međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima.¹⁹ U slučaju žena sa invaliditetom, to su najčešće, između ostalog, prisilna ili na drugi način nedobrovoljna trudnoća ili sterilizacija, medicinski zahvati ili intervencije koje se rade bez slobodne i informisane saglasnosti, uključujući kontracepciju i abortus; invazivni i trajni hirurški zahvati, uključujući genitalno sakaćenje žena, ili operacije i tretmani interpolne dece bez njihove informisane saglasnosti. Seksualno nasilje nad ženama sa invaliditetom uključuje silovanje. Seksualno zlostavljanje se pojavljuje u svim oblicima u stranama ugovornicama Konvencije, u nedržavnim institucijama, porodicama i zajednicama. Neke žene sa invaliditetom, naročito gluve i gluvo-slepe žene i žene sa intelektualnim invaliditetom, dodatno su ugrožene od nasilja i zlostavljanja zbog svoje izolovanosti i zavisnosti ili zbog ugnjetavanja.²⁰

Obuka o nasilju nad ženama i devojčicama i nasilju u porodici treba da poveća kapacitete relevantnih stručnjaka za usvajanje **inkluzivnog pristupa prema osobama sa invaliditetom**. To podrazumeva pružanje zaštite ženama sa invaliditetom koje su preživele nasilje. Pored toga, stručna obuka ne treba da se ograniči na pojam inkluzije osoba sa invaliditetom, već da se fokusira na razvoj veština i praktično iskustvo. Učesnici obuke treba da steknu znanje i veštine za primenu određenih mehanizama i tehnika kako bi obezbedili da žrtve nasilja sa invaliditetom dobiju pristup svim procesima pravosuđa. Prilikom pružanja takve obuke, stručni predavači treba da sarađuju sa ekspertima sa invaliditetom ili stručnjacima sa detaljnim znanjem o preplitanjima između invaliditeta i nasilja nad ženama i devojčicama. Ugrađivanje ove perspektive u obuku povećava efikasnost obuke i doprinosi pomeranju dinamika moći koje bi inače mogle da podstiču stigmatizaciju i diskriminaciju osoba sa invaliditetom.

¹⁷ Član 19 Konvencije UN-a o pravima deteta garantuje pravo svakog deteta da živi bez nasilja. Konvencija takođe definiše pravo deteta (a ne pravo roditelja) da održava kontakt sa oba roditelja ako to nije suprotno principu najboljeg interesa za dete.

¹⁸ Član 31 Istanbulske konvencije.

¹⁹ Videti npr. član 6 Konvencije UN-a o pravima osoba sa invaliditetom, i Opšte preporuke br. 19 i br. 35 Komiteta za eliminisanje diskriminacije žena.

²⁰ Dela nasilja, iskorištavanja i/ili zlostavljanja žena sa invaliditetom mogu da uključuju, bez ograničenja, primenu fizičke sile; ekonomsko nasilje; trgovinu ljudima; obmanu; pogrešno informisanje; napuštanje; izostanak slobodne i informisane saglasnosti; pravnu prinudu; zapostavljanje, uključujući onemogućavanje ili zabranu pristupa lekovima; uklanjanje komunikacijskih sredstava ili nadzor nad njima, kao i odbijanje pomoći u komunikaciji; uskraćivanje lične mobilnosti ili oduzimanje pristupa, npr. uklanjanjem ili uništavanjem rampi za pristup ili pomagala kao što su štap za slepe

ili kolica; odbijanje negovatelja da pruže pomoć u svakodnevnim radnjama kao što su kupanje, održavanje menstrualne higijene i/ili služenje sanitarijama, oblačenje i ishrana, čime se osobi uskraćuje pravo na samostalan život bez ponižavanja; uskraćivanje hrane ili vode, kao pretnja bilo kojom od ovih radnji; mobing, verbalno zlostavljanje i ismejavanje zbog invaliditeta, uterivanje straha i zastrašivanje kroz verbalno zlostavljanje; povređivanje ili pretnja povređivanjem; oduzimanje ili ubijanje kućnog ljubimca ili psa vodiča; uništavanje objekata; psihološku manipulaciju, ispoljavanje kontrole, npr. ograničavanjem ličnog ili digitalnog kontakta sa članovima porodice, prijateljima ili drugim osobama; prinudnu, prisilnu ili na drugi način nedobrovoljnu trudnoću ili sterilizaciju. Seksualno nasilje nad ženama sa invaliditetom uključuje silovanje. Komitet UN-a o pravima osoba sa invaliditetom, Opšti komentar br. 3 (2016), član 6: Žene i devojčice sa invaliditetom, 2. septembar 2016., CRPD/C/GC/3. Dostupno na sajtu: <https://www.refworld.org/docid/57c977344.html> (pristupljeno 17. januara 2022.)

→ SPECIJALIZOVANI I POSVEĆENI TRENERI

Pored opštih kriterijuma izbora predavača u ustanovama za obuku, **svi predavači iz oblasti nasilja nad ženama i devojčicama treba da imaju specijalizovano znanje** o ovoj temi. Kvalifikacije koje se očekuju kao preduslov od predavača o nasilju nad ženama i devojčicama bi na primer mogle da obuhvataju obrazovanje o nasilju nad ženama i devojčicama, uključujući nasilje u porodici, sa težištem na sistemu za sprovođenje zakona i pravosudnom sistemu; minimalno pet godina radnog iskustva predavanja u organima za sprovođenje zakona i pravosuđu; iskustvo u razgradnji rodno zasnovanih predubedeđenja i predrasuda; stručne veštine kao što je tehnika ispitivanja usmerena na žrtvu; provereno specijalizovano znanje o relevantnim temama, na primer o multisektorskom odgovoru na nasilje nad

ženama i devojčicama. Takođe je važno da se u obuke uključe i stručnjaci koji pružaju specijalizovane usluge podrške žrtvama, zato što unose iskustva i potrebe žrtava u kurseve obuke.

Lični stavovi stručnih predavača i njihova posvećenost nultoj toleranciji prema nasilju nad ženama i devojčicama od posebnog je značaja. Kako bi se dodatno ojačalo razumevanje da nasilje nad ženama i devojčicama nije samo problem žena, već treba da uključuje i muškarce, može da bude vrlo efikasno ako se u tim predavača uključe osobe oba pola. Posebnu pažnju treba posvetiti tome da predavači nauče metode prevazilaženja otpora i mogućeg seksizma među učesnicima obuke.

→ INTERAKTIVNE I TRANSFORMATIVNE METODE OBUKE

Obuka o nasilju nad ženama i devojčicama treba da primenjuje rodno transformativne metode sa ciljem **preispitivanja rodni stereotipa i unutrašnjih predrasuda** koje mogu da postoje kod stručnjaka u policiji i pravosuđu. Pritom treba obratiti pažnju na principe učenja odraslih. Naročito treba prilagoditi aktivnosti učenja unutrašnjim motivima i interesima učesnika obuke. Treba primenjivati tehnike refleksivne prakse tako da učesnici obuke mogu da otkriju i preispitaju svoja podsvesna predubedeđenja. Obuku treba osmisliti tako da se nadovezuje na postojeće znanje učesnika i ceni učesnike kao saradnike. Takođe je važno stvoriti kolaborativno okruženje za učenje u kojem će učesnici imati siguran prostor za razmenu ideja i informacija. Korisne su aktivnosti u malim grupama koje omogućavaju praktičan rad, razgovor, slušanje, posmatranje i diskusiju. To se može postići primenom pravila 70-30, što znači da učesnici obuke govore, posmatraju i rade oko 70 posto vremena, dok predavač govori 30 posto ukupnog vremena.

Niz materijala i vežbi može da podupire interaktivne pristupe, npr. materijali iz pretpostavljenih ili stvarnih javnih sudskih postupaka (uključujući video-materijal ili transkripciju svedočenja žrtve), štampani materijali, prezentacije u PowerPoint-u, igra uloga, vežbe diskusije u sudnici i druge vrste vežbi simulacije. S obzirom na kompleksnost obuke o nasilju nad ženama i devojčicama, korisno je organizovati obuku u više sesija.

Kad god je to moguće, obuka treba da se organizuje u prostorijama policije ili pravosuđa tako da stručnjaci mogu da uče kroz praksu i samostalno usvoje nove pristupe koje upoznaju tokom obuke. Na primer, preporučuje se da učesnici obuke iz policije rade procene rizika u prostorijama koje su prilagođene potrebama žrtve. Isto tako za sudije i javne tužioce mogu da se organizuju sesije u sudnici, gde će se koristiti praktične studije slučaja izjava ili svedočenja žrtava (pod uslovom da su izjave i svedočenja dati u javnom saslušanju ili mogu da se anonimizuju).

→ FINANSIRANJE

Efikasan odgovor na nasilje nad ženama može, između ostalog, da se ostvari adekvatnom obukom stručnjaka.²¹ Kako bi ispunile obavezu uvođenja i sprovođenja adekvatne obuke o nasilju nad ženama i devojčicama, strane ugovornice su dužne da za to odvoje odgovarajuća finansijska sredstva, i to redovno i blagovremeno. Održivo i sistematsko sprovođenje obuke o nasilju nad ženama i devojčicama mogu

jednim delom da podrže međunarodne ili nacionalne organizacije, ali obuka treba da se realizuje pod vođstvom i u uskoj saradnji sa relevantnim sertifikovanim ustanovama za stručnu obuku. Saradnja sa drugim organizacijama može da unapredi obuku, ali strane ugovornice imaju obavezu da obezbede dovoljna i redovna sredstva za finansiranje obuke o nasilju nad ženama i devojčicama.

→ PRAĆENJE I OCENJIVANJE

Postoji dvostruka potreba za praćenjem i ocenjivanjem. **Redovno i institucionalizovano praćenje i ocenjivanje** znanja stečenog u obuci je prioritet kako za osnovnu obuku tako i za stručno usavršavanje.²² Može da se sprovodi korišćenjem standardizovanih upitnika za praćenje i ocenjivanje, kao i uz pomoć testova pre i posle obuke, vežbi ocenjivanja ili drugih metoda koje služe za ocenjivanje i merenje nivoa znanja učesnika obuke pre i posle obuke i novostečenog znanja i veština.

Osim toga je potrebno da se definiše skup indikatora za merenje uticaja obuke na profesionalno ponašanje stručnjaka koje unapređuje bezbednost žrtve i jača

poverenje žrtve u pravosudne ustanove. Takvo ocenjivanje treba periodično i u redovnim vremenskim razmacima (npr. svake četiri godine) da sprovede sertifikovani eksterni revizori koji poseduju neophodne veštine za ocenjivanje obuka u oblasti borbe protiv nasilja nad ženama i devojčicama. U okviru ocenjivanja treba da se provere efikasnost primenjenih metoda i uticaj obuke na efikasan odgovor učesnika obuke na nasilje nad ženama i devojčicama.

Redovno praćenje i ocenjivanje takođe predstavlja bazu podataka za ažuriranje i razvoj predstojećih programa obuke.

²¹ Član 8 Istanbulske konvencije.

²² Član 6 Istanbulske konvencije.

TABELA:

Akcione tačke i preporuke za kurikulume za obuku o nasilju nad ženama i devojčicama za stručnjake u policiji i pravosuđu u regionu Jugoistočne Evrope

OSNOVNI MINIMALNI STANDARDI	IZVOR STANDARDA U MEĐUNARODNOM PRAVU	REGIONALNI KONTEKST I IZAZOVI	SPECIFIČNE AKCIONE TAČKE I PREPORUKE ZA REGION JUGOISTOČNE EVROPE
→ OBAVEZA DUŽNE PRILJEŽNOSTI	Član 5 Istanbulske konvencije	Obavezu dužne prilježnosti (due diligence) nisu preuzele sve strane ugovornice u svoje zakonodavstvo.	Izmena zakonskih odredbi tako da obuhvataju obavezu dužne prilježnosti.
		Strane ugovornice u regionu nisu uključile obavezu dužne prilježnosti u dosadašnje obuke o nasilju u porodici i nasilju nad ženama.	Unošenje obaveze dužne prilježnosti u sadržaj obuke stručnjaka u organima za sprovođenje zakona i pravosuđu.
→ INSTITUCIONALIZACIJA	Član 15 Istanbulske konvencije Komiteta za eliminisanje diskriminacije žena (CEDAW), Opšte preporuke br. 19, 33 i 35	Zakonske odredbe o nasilju u porodici uveliko imaju rodno neutralan pristup.	Razvoj rodno osetljivog zakonodavstva.
		Strane ugovornice imaju rodno neutralne zakone protiv diskriminacije i zakone o ravnopravnosti polova.	Uvođenje zakonske obaveze za redovnim i standardizovanim obukama o nasilju nad ženama i devojčicama i nasilju u porodici.
		Obuka o nasilju nad ženama i devojčicama nije institucionalizovana ili sistematizovana ni za stručnjake u policiji ni u pravosuđu.	Usvajanje standardizovanih zahteva za licenciranu obuku o nasilju nad ženama i devojčicama i nasilju u porodici, kako za policiju, tako i za sektor pravosuđa. Usvajanje standardizovanih programa izgradnje kapaciteta sa adekvatnom sertifikacijom za stručnjake u policiji i pravosuđu.

→ **KONTEKSTUALIZACIJA**

Član 3 Istanbulske konvencije

Nasilje nad ženama i djevojkama se još uvek ne prepoznaje kao oblik rodno zasnovanog nasilja ili rodno zasnovane diskriminacije.

Kontekstualizacija obuke o nasilju nad ženama i djevojkama tako da odgovara društvenom kontekstu; stvaranje razumevanja da je nasilje nad ženama i djevojkama uslovljeno kulturnim, tradicionalnim, vlasničkim, političkim i moralnim vrednostima.

Obuka nije prilagođena specifičnostima svakog konteksta, niti rešava pitanje lokalnih društvenih i kulturnih obrazaca, predrasuda ili stereotipa.

Sprovođenje odgovarajuće obuke stručnjaka i institucionalnih politika u cilju eliminisanja predrasuda i rodni stereotipa.

Uklanjanje stereotipa, predrasuda i predubedenja koji predstavljaju izazov za pružanje rodno osetljivog odgovora na nasilje nad ženama.

→ **PROCENA POTREBA ZA OBUKOM**

Članovi 10 i 11 Istanbulske konvencije

Kod strana ugovornica u regionu nedostaje procena programa za izgradnju kapaciteta u oblasti borbe protiv nasilja nad ženama i djevojkama i nasilja u porodici koja je strukturisana, redovna/periodična i zasniva se na znanju.

Redovne procene potreba za obukom kao prateća aktivnost.

Procena stavova i poimanja rodne ravnopravnosti, rodni uloga i rodni stereotipa; procena znanja i veština koje potencijalnim učesnicima obuke trebaju u radu, kao i njihovog postojećeg znanja.

Procena potrebe ciljnog stanovništva u smislu podrške koja se očekuje od nadležnih stručnjaka.

Procena kako druge institucije iz oblasti prevencije i zaštite gledaju na rad organa za sprovođenje zakona i pravosudnih ustanova u oblasti zaštite i podrške žrtvama.

→ **POSEBAN
PROGRAM
OBUKE O NASILJU
NAD ŽENAMA I
DEVOJČICAMA
I PRATEĆI
MATERIJALI**

**Član 15 Istanbulske
konvencije**

**Komitet za
eliminisanje
diskriminacije žena
(CEDAW), Opšte
preporuke br. 19,
33 i 35**

**GREVIO Opšta
preporuka br. 1 o
digitalnoj dimenziji
nasilja nad ženama**

Postoji nedostatak obuke o svim oblicima nasilja nad ženama i devojčicama, njihovim uzrocima i posledicama, kao i nedostatak sistematske i standardizovane, multisektorske osnovne obuke i stručnog usavršavanja u policiji i pravosuđu u regionu.

Izrada i uvođenje posebnog programa obuke o nasilju nad ženama i devojčicama koji obrađuje sve oblike nasilja nad ženama i devojčicama i naglašava rodnu nejednakost i dinamike moći kao osnovni motiv za nasilje nad ženama i devojčicama.

Izrada kurikuluma za obuku stručnjaka koji se redovno ažurira i odražava kako međunarodne standarde tako i domaći kontekst (pravni i društveni/kulturni).

Izrada priručnika za obuku o nasilju nad ženama i devojčicama.

Razvoj programa i modula obuka o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama i devojčicama.

Razvoj obuke koja naglašava međusobnu uslovljenost između rodne (ne)ravnopravnosti i nasilja nad ženama i devojčicama.

Ugradnja specijalnih modula o unapređenju bezbednosti žrtava i sprovođenju procene rizika, kao i razvoj odgovarajućih alata.

Uspostavljanje multisektorske koordinacije kao i uvođenje mera za jačanje koordinacije (između ostalog kroz zajedničku obuku, protokole i standardne operativne procedure).

→ **OBAVEZNA I
SISTEMATSKA
OBUKA O NASILJU
NAD ŽENAMA I
DEVOJČICAMA**

**Član 15
Istanbulske
konvencije**

Sve strane ugovornice koje su učestvovala u mapiranju navele su ustanove odgovorne za osnovnu (početnu) obuku i stručno usavršavanje (stalnu obuku).

Izrada programa obuke i uvođenje obuke koja obrađuje sve oblike nasilja nad ženama i devojkicama.

Postoji nedostatak sistematske i standardizovane, multisektorske osnovne obuke i stručnog usavršavanja u policiji i pravosuđu.

Razvoj standardizovane i sistematske, multisektorske osnovne obuke i stručnog usavršavanja.

Početna obuka uključuje nasilje u porodici u različitim modulima, ali u programu obuke nedostaje rodno osetljivo razumevanje fenomena nasilja nad ženama i devojkicama.

Razvoj osnovne obuke o nasilju u porodici koja tematizuje rodno specifičnu prirodu ovog oblika nasilja nad ženama i devojkicama.

Obuka o nasilju nad ženama i devojkicama treba da bude dostupna i stručnjacima koji učestvuju u suđenju ili daju stručno mišljenje na sudu.

→ **RODNA
RAVNOPRAVNOST
I RODNO
ZASNOVANO
NASILJE NAD
ŽENAMA I
DEVOJČICAMA**

**Član 3 Istanbulske
konvencije**

**Komitet za
eliminisanje
diskriminacije žena
(CEDAW),
Opšte preporuke
br. 19 i 35**

Obuka o nasilju nad ženama i devojkicama u regionu se organizuje povremeno i ustanove za obuku je nisu standardizovale.

Razvoj adekvatnog programa obuke koja će preispitati stavove koji se zasnivaju na predrasudama i eliminisati stereotipe, ne samo kod pojedinih učesnika obuke, već i na nivou institucija.

Strane ugovornice u regionu organizuju obuku o nasilju u porodici u okviru osnovne obuke stručnjaka, ali bez rodno osetljivog razumevanja ovog fenomena i odnosa moći između žena i muškaraca.

Materijali za obuku treba da tematizuju rodno specifičnu prirodu nasilja nad ženama i devojkicama i činjenicu da rodno zasnovano nasilje proizilazi iz neravnopravnosti i istovremeno održava neravnopravnost.

→ **RODNO OSETLJIV
PRISTUP SVIM
OBLICIMA
NASILJA NAD
ŽENAMA I
DEVOJČICAMA,
UKLJUČUJUĆI
NASILJE U
PORODICI**

**Član 3 Istanbulske
konvencije**

Početna obuka za zaposlene u policiji i pravosuđu uključuje nasilje u porodici u različitim modulima, ali u programima obuke nedostaje rodno osetljivo razumevanje fenomena nasilja nad ženama i devojčicama.

Uvođenje obuke koja obrađuje sve oblike nasilja nad ženama. Obezbeđivanje da se nasilje nad ženama i devojčicama obrađuje u svim njegovim oblicima (koji uključuju fizičko, seksualno, psihičko i ekonomsko nasilje). Predavanja o nasilju u porodici kao obliku nasilja koji nesrazmerno više pogađa žene i stoga predstavlja pitanje rodne (ne)jednakosti.

Uvođenje obuke o pristupu zasnovanom na ljudskim pravima u cilju integrisanja prevencije nasilja nad ženama i devojčicama, zaštite žrtava i procesuiranja počinilaca.

→ **PRISTUP
USMEREN NA
ŽRTVU**

**Članovi 4, 12 i
18 Istanbulske
konvencije**

**Komitet za
eliminisanje
diskriminacije
žena (CEDAW),
Opšta preporuka
br. 35 o ženama
pripadnicama
manjina**

U programima obuke za zaposlene u policiji i pravosuđu u regionu nedostaje primena pristupa sa fokusom na žrtvu, koji unapređuje poštovanje i ravnopravnost žena i devojčica i pruža praktične alate za unapređenje bezbednosti i osnaživanje žena i devojčica koje su preživele nasilje.

Ugrađivanje jasnih smernica za razumevanje potreba žrtava i postupanje sa žrtvama uz poštovanje i senzibilnost i njihovo osnaživanje za donošenje informisanih odluka koje najbolje odražavaju njihove interese.

Obuka u cilju dalje izgradnje nediskriminatornog stava stručnjaka i razumevanja da neke okolnosti mogu da povećaju ranjivost određenih žrtava. Posebnu pažnju treba posvetiti preplitanju faktora koji povećavaju ranjivost.

Obuka treba da bude sa posebnim fokusom na eliminisanju stavova koji okrivljuju žrtvu ili je smatraju odgovornom za nasilje koje je preživela.

→ **KOORDINISAN
I MEĐUAGEN-
CIJSKI PRISTUP**

**Članovi 7, 15 i
18 Istanbulske
konvencije**

Nisu sve strane ugovornice u regionu razvile protokole za multisektorsku saradnju ili standardne operativne procedure za slučajeve nasilja nad ženama i devojčicama / nasilja u porodici.

Uspostavljanje sistema za multisektorsku koordinaciju odgovora na nasilje nad ženama i devojčicama / nasilje u porodici.

Organizovanje redovne obuke o multisektorskoj saradnji i rešavanju slučaja još uvek predstavlja izazov u većini strana ugovornica obuhvaćenih ovim izveštajem.

Uvođenje redovne obavezne obuke o multisektorskoj saradnji za relevantne aktere u sistemu.

Naglašavanje uloge relevantnih ženskih OCD u pružanju usluga žrtvama, tako da stručnjaci u policiji i pravosuđu znaju da upute žrtve na pravo mesto.

→ **POSLEDICE
NASILJA NA
DECU KOJA
SU ŽRTVE
ILI SVEDOCI
NASILJA**

**Član 31 Istanbulske
konvencije**

**Komitet za
eliminisanje
diskriminacije žena
(CEDAW), Opšta
preporuka br. 35**

**Član 19 Konvencije
UN-a o pravima
deteta**

Obuka na temu nasilja nad ženama i devojčicama ili nasilja u porodici u regionu načelno ne obrađuje temu dece koja su žrtve ili svedoci nasilja, niti potrebe za posebnim pristupima za zaštitu dece u ovakvim slučajevima.

Obuka koja obuhvata poseban modul o tehnikama ispitivanja, prepoznavanju znakova traume i izbegavanju sekundarne viktimizacije dece koja su žrtve ili svedoci nasilja nad ženama i devojčicama.

Posebna obuka o procesu odlučivanja o starateljstvu i pravima posete u slučajevima nasilja nad ženama i devojčicama tako da ostvarivanje prava na posetu, odnosno starateljstvo ne ugrožava prava i bezbednost žrtve ili dece.

→ **PRISTUP
USMEREN NA
INKLUZIJU
OSOBA SA
INVALIDI-
TETOM**

**Član 6 Konvencije
UN-a o pravima
osoba sa
invaliditetom;
Opšti komentar
br. 6 (2018) o
ravnopravnosti i
nediskriminaciji,
Komitet UN-a za
prava osoba sa
invaliditetom**

**Komitet za
eliminisanje
diskriminacije žena,
Opšte preporuke
br. 18 (o ženama sa
invaliditetom), br.
19 i 35**

U regionu nedostaje adekvatna obuka o nasilju nad ženama i devojčicama i nasilju u porodici koja povećava kapacitete stručnjaka u pravosuđu da obezbede da se pitanja invaliditeta uzimaju u obzir prilikom zaštite žrtava sa invaliditetom koje su bile izložene nasilju nad ženama i devojčicama.

Razvoj specijalizovane obuke koja obrađuje različite oblike invaliditeta kako bi se obezbedilo da žrtve nasilja nad ženama i devojčicama i nasilja u porodici mogu da ostvare pravo na sudsku zaštitu.

Obuka koja se fokusira na razvoj veština i praktično iskustvo umesto da se ograničava na pojmove invaliditeta i inkluzije.

Uključivanje eksperata sa invaliditetom ili detaljnim znanjem o nasilju nad ženama i devojčicama i invaliditetu u sprovođenje obuke o nasilju nad ženama i devojčicama i nasilju u porodici.

→ **SPECIJALIZOVANI
I POSVEĆENI
PREDAVAČI**

**Član 15 Istanbulske
konvencije**

U regionu ne postoji spisak specijalizovanih predavača o nasilju nad ženama i devojčicama, iako postoje inicijative za obuku predavača na određene teme, uglavnom o nasilju u porodici.

Svi stručni predavači za oblast nasilja nad ženama i devojčicama treba da imaju specijalizovano znanje o nasilju nad ženama i devojčicama.

Lično obavezivanje predavača na nultu toleranciju prema nasilju nad ženama i devojčicama.

Postavljanje jasnih i zakonski definisanih kriterijuma za izbor i sertifikaciju predavača.

Uključivanje stručnjaka koji pružaju specijalizovane usluge podrške žrtvama nasilja, koji učesnicima obuke mogu da prenesu iskustva žrtava.

→ **INTERAKTIVNE
I TRANSFOR-
MATIVNE METODE
OBUKE**

**Član 15 Istanbulske
konvencije**

U regionu ne postoje propisi o preporučenoj raspodeli interaktivnih i teorijskih elemenata koji treba da se koriste u razvoju i sprovođenju obuke.

Postavljanje jasnih kriterijuma na osnovu principa učenja odraslih u svim obukama o nasilju nad ženama i devojčicama, uključujući unapred određenu raspodelu između teorijskog i praktičnog učenja.

Ugrađivanje rodno transformativne metode sa ciljem preispitivanja rodni stereotipa i unutrašnjih predrasuda u sve obuke o nasilju nad ženama i devojčicama.

→ **FINANSIRANJE**

**Član 8 Istanbulske
konvencije**

Procesi obuke za stručnjake u policiji i pravosuđu se većinom finansiraju iz budžeta ustanova za obuku, dok obuka gotovo isključivo obrađuje nasilje u porodici.

Obezbeđivanje stabilnog finansiranja obuka o nasilju nad ženama i devojčicama / nasilju u porodici.

Obuku o nasilju nad ženama i devojčicama / nasilju u porodici tradicionalno sprovode i finansiraju ženske OCD i međunarodni donatori.

Obezbeđivanje održivog finansiranja za praćenje i ocenjivanje kvaliteta uvedene obuke. Ulaganje određenih sredstava u nezavisnu eksternu reviziju obuke.

→ **PRAĆENJE I
OCENJIVANJE**

**Članovi 6 i 15
Istanbulske
konvencije**

Nijedna od strana ugovornica u regionu nema uspostavljeno redovno i institucionalizovano praćenje i ocenjivanje znanja stečenog u osnovnoj obuci i stručnom usavršavanju.

Razvoj standardizovanog prikupljanja podataka o osnovnoj obuci, stručnom usavršavanju i multisektorskoj obuci.

Uvođenje redovnog i standardizovanog praćenja i ocenjivanja kvaliteta osnovne obuke i stručnog usavršavanja o nasilju nad ženama i devojčicama.

Primena jedinstvene metodologije za praćenje i ocenjivanje u cilju prepoznavanja trendova i promena u ponašanju stručnjaka koji su učestvovali u obuci.

Organizovanje nezavisne, eksterne procene kvaliteta obuke u unapred određenim vremenskim razmacima.

Ova publikacija je deo projekta „WIN - Žene i muškarci: inovacije i umrežavanje u interesu rodne ravnopravnosti“ Sekretarijata OEBS-a. „WIN“ projekat se sprovodi uz podršku sledećih donatora:

Sekretarijat OEBS-a

Kancelarija generalnog sekretara
Program za rodna pitanja
Wallnerstrasse 6
1010 Beč-Wien, Austrija

E-pošta: equality@osce.org
www.osce.org/secretariat/gender

Sadržaj ove publikacije predstavlja stanovišta, saznanja, shvatanja i zaključke autorki i autora publikacije i ne odražava nužno poglede ili zvaničan stav Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), njenih donatora i/ili zemalja učesnica. Iako je ova publikacija pripremljena uz najveću moguću pažnju, OEBS ne preuzima nikakvu odgovornost za tačnost ili potpunost informacija, instrukcija ili saveta datih u ovom dokumentu, kao ni za štamparske greške.

Nazivi koji se koriste u ovoj publikaciji i materijali koji se u njoj predstavljaju ne predstavljaju stav ili izjavu OEBS-a u vezi za pravnim statusom neke zemlje, regiona, grada ili oblasti, ili tamošnjih organa vlasti, kao ni bilo kakav pokušaj određivanja graničnih linija i/ili granica.